

В. В. ТОКАР

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП, 2015, вип. 45(2), с. 79–85

В умовах актуалізації загроз економічній безпеці України особливої теоретичної значущості набуває дослідження шляхів трансформації інституційного забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств з метою адаптації до викликів сьогодення. Першочергового аналізу потребують критерії, джерела та інституційна архітектура фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності.

Сучасне поєднання соціально-економічних, військових та геополітичних загроз економічній безпеці держави формує зону бифуркацій для України, що загрожує повним руйнуванням системи як результат поєднання зовнішніх і внутрішніх протиріч. Альтернативним варіантом розвитку подій, відповідно до постулатів теорії синергії, є перехід до якісно нового рівня соціально-економічних відносин, революційний стрибок національної системи. Який саме з можливих варіантів буде реалізовано, залежить насамперед від цілеспрямованих заходів, у тому числі в інституційній царині.

Враховуючи фактичні територіальні й людські втрати, а також пов'язані з цим скорочення промислового потенціалу, падіння валового внутрішнього продукту, девальвацію національної валюти, зменшення золотовалютних резервів до критичного мінімуму (перелік можна продовжувати до нескінченності), може йтися виключно про значне зростання продуктивності праці в розмірах, спроможних компенсувати зазначені втрати. Отже, проблематика інноваційно-інвестиційної діяльності актуалізується на рівні прикладної теорії з можливістю емпіричного застосування в українських реаліях.

Проблематика інноваційно-інвестиційної діяльності є популярним предметом наукових публікацій. А. Череп та А. Ясир вважають систему інвестиційно-інноваційних заходів та оцінки їх ефективності обов'язковим елементом конкурентоздатного підприємства, які повинні використовувати переважно внутрішні резерви фінансування [14, 160–161], що відповідало дійсності впродовж 1991–2015 рр. Зазначені дослідники відзначили недосконалість державного регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності, проте не запропонували жодних інституційних змін для покращання ситуації.

На основі аналізу офіційних статистичних даних О. Горяча та І. Сільченко вказують на глибокий дефіцит фінансових ресурсів та обмежену кількість джерел фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності, констатуючи необхідність розширення структури капіталу з орієнтацією на множинність джерел фінансування [2, 35], проте конкретних пропозицій щодо вдосконалення інституційного середовища провадження інноваційно-інвестиційної діяльності українськими суб'єктами господарювання цими авторами не висвітлено.

Порівнюючи інституційні особливості державного регулювання інноваційно-інвес-

тиційної діяльності в Україні та США, О. Шатило дійшов висновку про їхню подібність і ліберальність, проте система державного регулювання в США є набагато ефективнішою. З метою виправлення ситуації цим дослідником запропоновано стабілізувати нормативно-правову базу із законодавчим закріпленням зв'язку інвестицій та інновацій, а також активізувати співпраці місцевих органів самоврядування з іноземними інвесторами, адаптуючи в українських умовах досвід Польщі та Франції [15], проте поза увагою О. Шатило залишились конкретизація інституційних змін, у тому числі в нормативно-правовому регулюванні, а також пошук потенційних джерел фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності.

Т. Покотило констатує недостатній вплив методів та інструментів державного регулювання інвестиційних процесів на розвиток інвестиційного потенціалу регіонів в Україні; вказує на необхідність подальшого вдосконалення законодавства щодо гарантій прав іноземних інвесторів [11], проте цей дослідник, надаючи перелік сфер гарантування прав іноземних інвесторів, не пропонує конкретних змін у чинному законодавстві, а також не наводить економіко-математичних розрахунків на користь такої трансформації нормативно-правового регулювання.

Т. Г. Васильців та Н. Іляш розроблено економічні й адміністративні заходи щодо усунення недоліків державного регулювання інвестиційно-інноваційного забезпечення економічної безпеки реального сектору економіки України за окремими функціями управління, зокрема, інформування, планування, організації, мотивації та контролю [1, 17–18]. Загалом проведене цими авторами дослідження заслуговує на позитивну оцінку, проте в якості недоліку необхідно зазначити відсутність розрахунків та механізмів імплементації розроблених пропозицій.

А. Подлевський та Н. Перев'язко наголошують на необхідності повернення до Податкового кодексу України (далі – ПКУ) пільг стосовно інвестиційно-інноваційної діяль-

ності, зокрема, йдеться про надання інвестиційного податкового кредиту за рахунок акцизів і податку на додану вартість на період окупності інвестиційного проекту; створення неоподаткованого резерву на основі прискореної амортизації та зниженої ставки оподаткування при здійсненні інноваційно-інвестиційної діяльності [10], проте цими дослідниками не вказуються рекомендовані пільгові ставки оподаткування прибутку підприємств.

Незважаючи на наявність значної кількості публікацій, які присвячені різноманітним аспектам регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні, додаткових досліджень потребують напрями вдосконалення інституційного забезпечення, зокрема нормативно-правового регулювання та організаційної підтримки, інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств у контексті сучасних загроз економічній безпеці України.

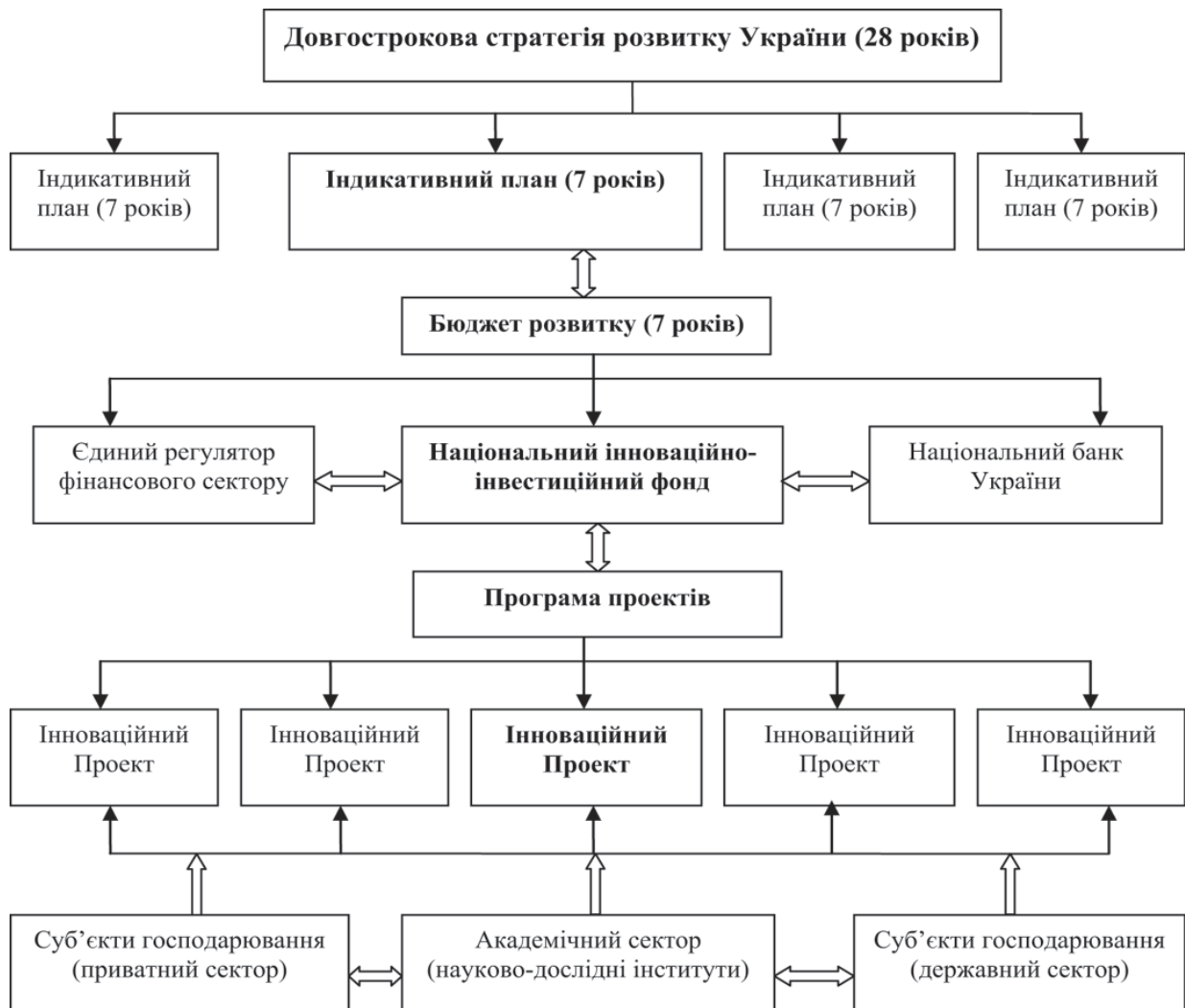
Загалом безпосередньо загрози економічній безпеці держави в інноваційно-інвестиційній царині достатньо повно висвітлені в теоретичних та емпіричних дослідженнях. Зберігають свою актуальність проблеми інноваційно-інвестиційної діяльності українських підприємств, що були зазначені в Постанові Верховної Ради України “Про Рекомендації парламентських слухань на тему “Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів”, зокрема: нестача власних коштів, значні витрати на нововведення, недостатня фінансова підтримка держави, тривалий термін окупності нововведень та недосконалість законодавчої бази [12].

Враховуючи євроінтеграційні прагнення України, доцільним є адаптація окремих інституційних компонентів системи стимулювання інноваційної та інвестиційної діяльності в Європейському Союзі, зокрема, йдеться про середньострокове семирічне індикативне планування. Важливим елементом інституційного блоку індикативного планування є взаємозв'язок індикативних планів та середньострокових бюджетів розвитку, які повинні складатися на 7-річний

строк. Враховуючи українську специфіку, доцільно запропонувати запровадження єдиних фінансово-економічних “правил гри” на весь період дії індикативного плану – бюджету розвитку (мораторій на 7 років). Насамперед йдеться про відміну щорічної корекції податкового законодавства, яке кожний раз змінюється для виконання поточного бюджету з повним ігноруванням інтересів приватного сектору (стратегічний інвестор розраховує інвестиційні проекти на період, який значно перевищує один рік). Зазначимо, що відповідний Бюджет розвитку повинен функціонувати паралельно з тра-

диційною бюджетною системою, посилюючи її інноваційно-інвестиційну складову. На основі 7-річних бюджетів розвитку повинне відбуватися функціонування національної фінансової системи з наголосом на першочергове пільгове кредитування пріоритетних напрямів і сегментів економіки (див. рис.).

У якості першочергової інституційної оптимізації структури національної фінансової системи України доцільне запровадження тріади “Єдиний регулятор фінансового сектору – Національний інноваційно-інвестиційний Фонд – Національний банк України”. Концентрація та поєднання

Рис. Концептуальна схема оптимізації національної фінансової системи України в межах застосування індикативного планування інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств (авторська пропозиція)

зусиль цих інституцій має сприяти реалізації пріоритетних інвестиційних проектів, які формуються на основі індикативних планів розвитку.

Фінансування суб'єктів господарювання (державного й приватного секторів економіки) та академічного сектору повинно поєднувати як кредитування на пільгових умовах (нижче ринкових ставок) і виключно за національну валюту України – гривню, так і використовувати досвід ісламської фінансової системи щодо заміни виплати процентів за користування коштами участю в прибутках, що фактично визначає значно кращі умови для реалізації інноваційно-інвестиційних пріоритетів. Соціально-економічна система України (національна фінансова система зокрема) повинна поступово знижувати рівень доларизації трансакцій і реально виконувати вимоги Конституції та інших нормативно-правових актів стосовно гривні як єдиного законного платіжного засобу на території України.

Доцільність формування Національного інноваційно-інвестиційного фонду полягає в необхідності узгодження дій різних учасників реалізації інноваційно-інвестиційного проекту і досягнення внаслідок очікуваних такими учасниками ефектів. За допомогою Національного інноваційно-інвестиційного фонду спрощується інноваційний процес, тобто скорочується час впровадження інноваційного продукту чи технології. Завдяки підписанню контрактів з інвестором є гарантування впровадження такого проекту.

Перевага повинна надаватися таким пріоритетним інноваційним проектам, що реалізуються в рамках пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. Трансформація інституційних основ повинна відбитися в нормативно-правовому регулюванні. Зокрема, відповідно до Закону України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” [6] науково та економічно обґрунтовані напрями провадження інноваційної діяльності, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання високоякісних по-

слуг та збільшення експортного потенціалу держави з ефективним використанням вітчизняних та світових науково-технічних досягнень поділяються на стратегічні та середньострокові пріоритетні напрями. Дію стратегічних пріоритетів доцільно розширити до 14 років, а часовий горизонт середньострокових – збільшити до 7 років з метою гармонізації системи індикативного планування інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств у системі забезпечення економічної безпеки держави.

Враховуючи ефективний міжнародний досвід стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності, а також євроінтеграційні прагнення України, необхідно внести деякі зміни до ч. 1 ст. 16 Закону України “Про інноваційну діяльність” [4], перенісши акцент з результуючого показника у вигляді обсягу продажу на НДДКР-витрати, що дасть змогу гармонізувати підходи зі світовими кращими зразками. До уваги також необхідно взяти критерій інтенсивності НДДКР-витрат, що для інноваційно активних підприємств складає понад 5 % від загального обсягу продажу. Отже, беручи зазначене до уваги, інноваційним підприємством як учасника взаємодії з Національним або регіональним інноваційно-інвестиційним фондом повинно визнаватися підприємство (об'єднання підприємств) будь-якої форми власності, якщо частка НДДКР-витрат у загальному обсязі продажу його продукції (у грошовому вимірі) за звітний податковий період складає понад 5 %, а результатами діяльності є інноваційні продукти й (або) інноваційна продукція. Інноваційне підприємство може функціонувати у вигляді інноваційного центру, бізнес-інкубатора, технополісу, технопарку тощо.

З огляду на концептуальні підходи до індикативного планування, що передбачають установлення середньострокових планів й бюджетів розвитку на рівні, доцільно змінити норму ст. 3 Закону України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” [7], запровадивши спеціальний режим інноваційної діяльності для технологічного парку строком на 7 років для виконання проектів

технологічного парку. Такий підхід дасть змогу гармонізувати інноваційно-інвестиційну діяльність промислових підприємств з установленними параметрами індикативного планування в країні [3; 5].

Актуальним аспектом є також пошук джерел фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності українських підприємств. В існуючих умовах хронічного дефіциту державного бюджету України перспективним є оподаткування майна громадян України, яке зареєстровано за кордоном, з метою поповнення дохідної частини національного інноваційно-інвестиційного фонду. За оцінками неурядової організації Tax Justice Network загальний обсяг виведених коштів з України на кінець 2011 року досяг 165,2 млрд дол. США [13], що в середньому складає приблизно 8 млрд дол. США на рік. Отже, можна припустити, що на початок 2015 року кумулятивний обсяг виведених коштів досяг рівня приблизно 190 млрд дол. США. Водночас кумулятивні прямі іноземні інвестиції в економіку України (без урахування Автономної Республіки Крим та м. Севастополь) у той самий період досягли позначки 58,2 млрд дол. США [8], тобто навіть за умови походження цих інвестицій виключно з України загальний обсяг активів українців за кордоном досягає рівня 130 млрд дол. США. У випадку одноразового оподаткування відповідних активів за ставкою 10 % з метою легалізації, повернення в правове поле, а також подальшого оподаткування решти за ставкою 0,15 % від ринкової вартості закордонних активів українські промислові підприємства можуть отримати додаткове фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності на рівні 13 млрд дол. США за оптимістичного сценарію. Запропоновані ставки оподаткування є психологічно прийнятними для власників закордонних активів, проте це лише попередня пропозиція, яка повинна бути уточнена на основі відповідних розрахунків у подальшому. Запропонована інституційна новація вимагає внесення змін до Розділу XII "Податок на майно" Податкового кодексу України [9].

Отже, в умовах загострення загроз економічній безпеці держави та євроінтеграційного спрямування перетворень в Україні доцільною є імплементація 7-річного індикативного планування інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств з формуванням відповідного середньострокового Бюджету розвитку, який повинен стати окремою частиною бюджетної системи України. Відповідно, стратегічний горизонт прогнозування встановлюється у 28 років, що є кратним показником щодо строку дії індикативних планів. У контексті подальшої гармонізації у системі забезпечення економічної безпеки держави доречним є розширення дії стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності до 14 років, а часовий горизонт середньострокових пріоритетів інноваційної діяльності збільшити до 7 років із внесенням відповідних змін до нормативно-правових актів України. З метою стабільного зростання фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств доцільно створити Національний інноваційно-інвестиційний фонд. Необхідно внести зміни до нормативно-правового трактування інноваційного підприємства як учасника взаємодії з Національним інноваційно-інвестиційним фондом, змінивши критерій обсягу продажу НДДКР-інтенсивністю, тобто визначивши мінімальну частку НДДКР-витрат підприємства у загальному обсязі продажу на рівні не менш ніж 5 %, що відповідає міжнародним стандартам високоінтенсивного, за НДДКР, суб'єкта господарювання.

Перспективними для подальших розвідок є визначення ставок оподаткування закордонних активів українців як альтернативного джерела фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності українських підприємств в умовах загострення загроз економічній безпеці держави.

Література

1. Васильців Т. Г. Оцінювання ефективності реалізації функцій державного регулювання інвестиційно-

інноваційного забезпечення економічної безпеки реального сектора економіки України / Т. Г. Васильців, Н. І. Іляш // Проблеми економіки. – 2014. – № 3. – С. 13–18.

2. Горяча О. Л. Регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в економіці України / О. Л. Горяча, І. А. Сільченко // Вісн. Бердянського ун-ту менеджменту і бізнесу. – 2013. – № 3(23). – С. 31–36.

3. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/print1423559413156814>

4. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15/print1423559413156814>

5. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 13.12.1991 № 1977-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1977-12/print1423559413156814>

6. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3715-17/print1423559413156814>

7. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16.07.1999 № 991-XIV: Редакція від 05.12.2012 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіц. веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/991-14/print1423559413156814>

8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

9. Податковий кодекс України: Редакція від 01.07.2015 [Електронний ресурс] // Верховна Рада

України. Офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print1423559413156814>

10. Подлевський А. А. Податкове стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні / А. А. Подлевський, Н. Ю. Перецько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lukyapenko.at.ua/_ld/6/680_____.pdf

11. Покотило Т. В. Форми, методи та інструментарій державного регулювання інвестиційної діяльності на регіональному рівні / Т. В. Покотило [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2009-2/doc/2/11.pdf>

12. Про Рекомендації парламентських слухань на тему “Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів”. Постанова Верховної Ради України від 21.10.2010 р. № 2632-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2632-17/print1390736105414704>

13. Україну назвали одним из лидеров по выводу денег в офшоры [Электронный ресурс] // LB.ua [з посиланням на Газета “Ъ” Украина та на дослідження The Price of Offshore Revisited організації Tax Justice Network]. – Режим доступу: http://economics.lb.ua/state/2012/07/24/162173_ukrainu_nazvali_liderov.html

14. Череп А. В. Інвестиційно-інноваційна діяльність як фактор ефективного розвитку підприємства / А. В. Череп, А. М. Ясир // Вісн. Хмельн. нац. ун-ту. – 2009. – № 1. – С. 159–161.

15. Шатило О. Інституційні особливості державного регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності: порівняльний аналіз досвіду України й США [Електронний ресурс] / О. Шатило. – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01\(4\)/10soaduu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01(4)/10soaduu.pdf)

В умовах загострення загроз економічній безпеці держави та євроінтеграційного спрямування розвитку інституційне забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств в Україні повинно передбачати впровадження семирічного індикативного планування інноваційно-інвестиційної діяльності зі стратегічним горизонтом 28 років, часовим охопленням стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності 14 років та середньострокових пріоритетів 7 років. Критерієм інноваційного підприємства повинна стати інтенсивність НДДКР на рівні 5 % від загального обсягу продажу.

В условиях обострения угроз экономической безопасности государства и евроинтеграционного направления развития институциональное обеспечение инновационно-инвестиционной деятельности предприятий в Украине должно предусматривать внедрение семилетнего индикативного планирования инновационно-инвестиционной деятельности со стратегическим горизонтом 28 лет, временным охватом стратегических приоритетов инновационной деятельности 14 лет и средне-

срочных приоритетов 7 лет. Критерием инновационного предприятия должна стать интенсивность НИОКР на уровне 5 % от общего объема продаж.

Considering aggravation of threats to the economic security of state and the European integration development of Ukraine, the institutional infrastructure of innovation and investment activity of enterprises in Ukraine should be amended by implementation of seven-year indicative planning of innovation and investment activity comprising strategic horizon of 28 years, strategic innovative priorities' planning of 14 years and medium-term planning of 7 seven-year period. The innovative enterprise criterion should be the 5 percent threshold of R&D intensity as a share in total sales volume.

Надійшла 27 лютого 2015 р.